

АДАПТИВНА ОСВІТА В ГОЛЛАНДІЇ: навчатися — означає самостійно творити!

Наталя ДЯТЛЕНКО,
зав. кафедри методики та психології дошк. і почат. освіти
ІППО, Київський університет імені Бориса Грінченка

Гуманістична, особистісно орієнтована освіта — вимога сучасного суспільства. Минули часи тоталітаризму й “виросування” безликих “гвинтиків” системи. Сьогодні в усьому світі педагоги усвідомлюють: кожна дитина — особлива, а отже, потребує індивідуального психолого-педагогічного впливу, орієнтованого саме на її можливості, здібності, потреби, інтереси. Голландські освітяни вже кілька десятиліть успішно впроваджують ці ідеї, будуючи свою роботу на засадах адаптивної освіти. Пропонуємо ознайомитися з досвідом наших далеких колег, гадаємо, він стане у пригоді й українським педагогам у реалізації принципів особистісно орієнтованої освіти.

Освіта, зорієнтована на кожну дитину

Сьогодні національні освітні системи перебувають у пошуку ефективних моделей дошкільної освіти, які, з одного боку, забезпечуватимуть цілісність розвитку особистості, зокрема її інтелектуальну складову, з другого — відповідатимуть вимогам щодо здоров'язбереження та духовного розвитку малюків. Приклад успішного розв'язання цього завдання демонструє система освіти Голландії, в основі якої лежать ідеї адаптивної освіти.

Адаптивна освіта як сучасний тип освіти сформувалася й дістала визнання в країнах Європи з другої половини ХХ століття. Її суть узагальнена в самій назві: *педагог адаптує (приспосовує) освітній процес до кожного вихованця* (його індивідуальних можливостей, побажань і настроїв).

Концептуальна основа адаптивної освіти — гуманістичні цілі, які ґрунтуються на ідеях людиноцентризму, за якими людина визнається найбільшою цінністю суспільства, тож освіта має допомагати їй жити щасливо й радісно, а не культивувати почуття низьковартісності, неспроможності та залежності.

Принципи адаптивної освіти цілком відповідають головним ідеям педагогів-класиків: Я. Коменського, І. Песталоцці, К. Ушинського, В. Сухомлинського, які вважали врахування вікових та індивідуальних особливостей найважливішим принципом дидактики.

Адаптивна система успішно функціонує в рамках особистісно орієнтованої моделі освіти. Вона спрямовує педагогів на особистісний розвиток

Головні засади адаптивної освіти

- ♦ Орієнтація на збереження і поліпшення фізичного, психічного та морального здоров'я дітей.
- ♦ Реалізація психотерапевтичної функції педагога.
- ♦ Навчання та виховання дітей на рефлексивній основі.
- ♦ Створення сприятливої психологічної атмосфери в навчальному закладі.
- ♦ Постійне підвищення кваліфікації педагогів та гнучка взаємодія між учасниками освітнього процесу.

кожної дитини, врахування її індивідуальних особливостей, формування самоповаги та розвитку Я-концепції.

Ідея соціального конструктивізму

Перейдемо до розмови про особливості реалізації адаптивної освіти в Королівстві Нідерланди — Голландії. Насамперед зазначимо: **обов'язкове шкільне навчання у голландських дітей розпочинається з 4 років**. Втім, за своєю організацією та змістом воно більше нагадує наші дошкільні заклади, аніж шкільне навчання в традиційному вигляді. Діти поводяться вільно й невимушено, з повним зануренням і зосередженням займаються різними цікавими справами.

Голландські педагоги мало говорять про виховання у дітей моральних рис у нашому розумінні, але на практиці багато уваги приділяють прищепленню вихованцям умінь взаємодіяти,

Адаптивна освіта — це освіта, зорієнтована на кожну дитину, її потреби та можливості. Щоб процес навчання та виховання був успішним, педагог має оперативно вносити зміни до програми розвитку кожного вихованця, таким чином пристосовуючи її до його індивідуальних особливостей.

пояснювати свою поведінку та наміри, вчать різних способів комунікації, проявів толерантності тощо.

Дуже уважно ставляться голландські колеги до освітньої діяльності дітей. Малюки перебувають у школі 5–6 год. (першу половину дня), і весь цей час вони навчаються, хоча цей процес відбувається не в рамках класно-урочної системи, а в притаманних віковій діяльностіх: ігровій, комунікативній, предметній, художній, конструктивній.

Ми спостерігали й інші специфічні підходи до організації навчальної діяльності дітей, які, гадаємо, становитимуть інтерес і для українських педагогів. Розглянемо деякі з них.

В основі організації навчання лежить ідея соціального конструктивізму, за якою **дитина** — це особа, яка **активно “конструє” знання й уявлення** про світ у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Наголошується на **активній ролі самої дитини** в процесі пізнання. Діти навчаються немовби “ізсередини”, керовані власним бажанням дізнатися, відкрити, зрозуміти. Це природний процес, в який вони включаються відразу після народження. Малюки взагалі багато чого навчаються спонтанно, без особливих зусиль і цілей навчитися — наприклад ходити, розмовляти, користуватися ложкою. Майже самостійно діти оволодівають їздою на самокаті, початками комп’ютерної грамоти тощо. Педагоги, спираючись на цю здатність, допомагають малим без особливих зусиль та спеціального навчання освоювати світ. Їх не саджають за столи й не починають активно “навчати”, а створюють належні умови (так, щоб навчитися кататися на самокаті треба, звісно, насамперед його мати).

Педагоги мають постійно створювати умови, за яких діти могли б задовольняти свої потреби в пізнанні. Тож групова кімната в голландській школі є місцем експериментування, пошуку, досліджень! Діти весь час зайняті різними справами: вирощують гриби, будують вежі, готують їжу, прибирають, експериментують, малюють, ліплять тощо.

Навчатися — означає діяти, досліджувати, братися до роботи, творити.

Діти навчаються постійно й у різні способи: інколи активно включаючись у діяльність, інколи — спостерігаючи за роботою інших. Педагоги уважно стежать, як вихованці реагують на пропозиції та виклики, даючи їм можливість самостійно визначатися та спонукаючи до прийняття рішень.

Успіхи в навчанні значною мірою залежать від здібностей до нього. Різні діти просуваються в навчанні не однаково. Тож завдання педагога — не зробити всіх однаковими, а створити для кожного сприятливі умови для успішного проходження власної навчальної траєкторії.

Умови успішності освітнього процесу

Педагоги багато уваги приділяють окремим складовим освітньої діяльності: самостійному вибору дитиною мети цієї діяльності, її операційним вправлянням, підтримці саморегуляції (ледь чутні дзвіночки “підказують” дітям, що час завершувати справу); рефлексії (кожна справа завершується самооцінюванням, для чого використовують знаки, символи тощо). Застосовуються “Дошки вибору”, “Листи домовленостей”, “Картки самооцінювання” тощо.

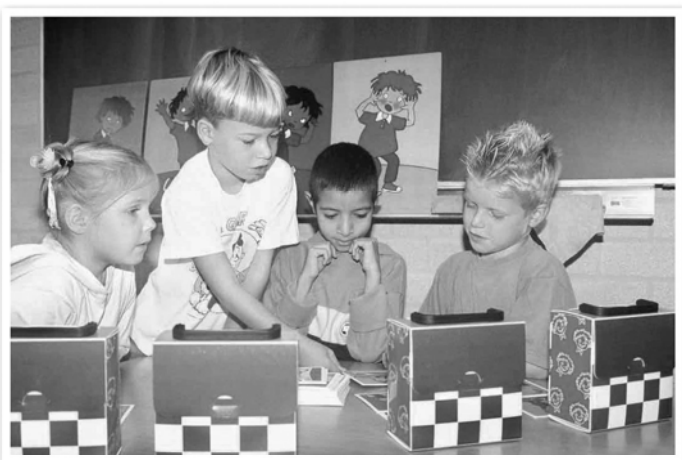
Голландські педагоги стоять на тій позиції, що **кожна дитина успішно навчатиметься за умови задоволення її базових потреб:**

- ♦ потреби в любові, визнанні, прийнятті, безпеці (реалізується в позитивних взаєминах з батьками, педагогами, дітьми);
- ♦ переживання почуття успіху (успіх окрилює, дає додаткові сили для подолання нових труднощів);
- ♦ достатньої міри автономності (якщо діти відчують зайву опіку і їхня діяльність не дає простору для власного творчого внеску, це призводить до втрати інтересу).

Саме за таких умов діти прагнуть навчатися, проявляти ініціативу, бажають пізнавати світ та змінювати його.

Навчання має відбуватися на матеріалі власного досвіду дітей. Це теж обов’язкова умова. Їх слід активно залучати до самостійних пошуків знань та відкриттів у сферах експериментування та дій з предметами, спілкування. З малюками треба насамперед говорити про те, що вони можуть сприймати безпосередньо, у процесі набуття свого досвіду.

Голландці застосовують різні форми організації навчання дітей, і зокрема, **навчання одне з одним та одне від одного.** Вихованці часто виконують різні справи у невеликих підгрупах. Педагоги переконані: багато чого діти можуть легко навчитися одне від одного і немає ніякої потреби витратити

Голландські діти грають з “Коробкою почуттів”.

(Фото надане автором)

на це спеціальні зусилля. Практикуються об'єднання старших і молодших дітей для спільних ігор та цікавих справ*.

Пропонуючи своїм вихованцям різноманітні справи, педагоги намагаються **дотримуватися балансу між новою, цікавою для малюка, ситуацією виклику та його почуттям внутрішньої рівноваги (безпеки)**. Гадаємо, саме ця позиція заслуговує на особливу увагу. Відчуваючи страх, тривогу, невпевненість, дитина перестає ефективно навчатися. Щоб не втратився цей баланс, варто бути уважними, вчасно помічати труднощі дитини, допомагати їй, модифікуючи завдання, даючи можливість самій вибирати; полегшувати діяльність за допомогою зразків тощо.

Високі вимоги до професійної компетентності педагогів

Голландські педагоги часто збираються для навчання та обговорення своєї діяльності, разом розробляють навчальні плани для окремих дітей, модифікують традиційні програми.

Від педагога вимагається, з одного боку, чітко розроблений і продуманий план роботи з дітьми, а з другого — готовність внести корективи, якщо цього потребує та чи інша ситуація.

Педагоги постійно рефлексують щодо ефективності своїх професійних підходів: наскільки добре організовано середовище, чи вдало використано методи, чи всі діти позитивно реагують на надані можливості; чи достатньо надається самостійності вихованцям; чи всі добре почуваються; чи домірним та виправданим є втручання педагога.

Моніторинг прогресу дітей

Звична ситуація для голландських педагогів — постійний моніторинг прогресу дітей, який здійснюється тричі на рік (у жовтні, лютому, травні).

Головні критерії оцінювання успішності освітнього процесу — рівень емоційного благополуччя дитини та повнота її залученості до різних справ.

Вважається: якщо показники за обома критеріями високі, дитина однозначно розвивається позитивно. Якщо ж помічено певні відставання за якимось із названих критеріїв, для цієї дитини розробляється програма спеціального втручання педагогів. Причому спочатку планується **загальне втручання**, тобто певні прийоми, спрямовані на всю групу дітей, і лише якщо ситуація не поліпшується, спеціально для конкретної дитини розробляються додатково нові підходи.

У малюків, які зростають у турботливому середовищі і відчувають любов і повагу інших, вільна увага та енергія спрямовуються на навчання.

Загальні прийоми підвищення ефективності педпроцесу

- ♦ Внесення нових матеріалів до центрів діяльності.
- ♦ Демонстрація нових способів дій зі знайомими предметами.
- ♦ Застосування додаткових засобів заохочення дітей (наклейки, призи, нові можливості).
- ♦ Вироблення разом з малюками нових правил і домовленостей.
- ♦ Застосування "Коробки почуттів", технології "Ситуації виклику", спрямованих на поліпшення взаємин між дітьми, тощо.

Програма спеціальних втручань щодо дітей з проявами емоційного неблагополуччя чи низьким рівнем залучення до справ, що її розробляє команда педагогів та батьків — "група підтримки", передбачає приділення дитині позитивної уваги й надання їй особливої підтримки.

Прийоми програми спеціальних втручань

- ♦ Тепле і щире піклування, допомога в досягненні успіху.
- ♦ Прояв поваги та захоплення позитивними моментами у поведінці та добрими намірами дитини.
- ♦ Надання дитині можливості керувати діяльністю інших.
- ♦ Зняття напруженості (яка проявляється в невгамовності, нервозності, агресивності) через рухливі вправи, відпочинок у куточку роздумів, тимчасове обмеження спілкування дитини з агресивною поведінкою з великою кількістю дітей.
- ♦ Створення умов для самовираження малюка у різних видах діяльності.
- ♦ Забезпечення стабільності та послідовності подій (план дня, події тижня) тощо.

Ми обмежили нашу розповідь найзагальнішими характеристиками адаптивної освіти, яка реалізується в голландських школах. Сподіваємося, окремі підходи зацікавлять педагогів українських дошкільних навчальних закладів, і вони захочуть втілити їх у своїй роботі. Додамо: Всеукраїнський фонд "Крок за кроком" видав посібник "Використання інноваційних освітніх технологій для підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів", в якому висвітлені особливості адаптивної освіти. ■

* Про досвід такої роботи в Черкаській області читайте в "ДВ", 2012, № 5.

Анонс

Сьогодні у кількох київських дитсадках уже започатковано **експеримент "Педагогічні практики адаптивної освіти"** під керівництвом автора цієї статті. Про його перебіг, здобутки, проблеми повідомлятимемо в наступних випусках журналу "Дошкільне виховання", а технологічні розробки подаватимуться в додатках до нього — журналах "Палітра педагога" і "Джміль".

Передплатити ці журнали на 2013 рік можна в комплекті або окремо в усіх відділеннях Укрпошти